

De tucht van de markt

Auteur(s):

Herings, P.J.J.

De auteur is verbonden aan de Katholieke Universiteit Brabant. Met dank aan Eric van Damme, Pieter Ruys en Dolf Talman voor nuttig commentaar.

Verschenen in:

ESB, 81e jaargang, nr. 4075, pagina 816, 2 oktober 1996

Rubriek:

Uit de vakliteratuur

Trefwoord(en):

marktwerving, regulering, uit, de, vakliteratuur

Vraag een willekeurige econoom naar de gevolgen van meer concurrentie voor de productiviteit van arbeid en kapitaal en het antwoord zal ongetwijfeld luiden dat tussen concurrentie en productiviteit een sterk positief verband bestaat. Dit verband levert een belangrijke motivering voor tal van de recente maatregelen voor privatisering en deregulering ¹. Ook biedt het een verklaring voor de geringe productiviteit en de val van het communistische systeem. Bovendien wordt dit verband vaak zo sterk geacht dat het in staat is de negatieve gevolgen van het produceren op een kleinere schaal te compenseren. Dit speelt met name een rol bij de privatisering van natuurlijke monopolies waar sprake is van stijgende schaalopbrengsten, zoals de post en telecommunicatie, de electriciteit en het openbaar vervoer.

Vraag een willekeurige econoom naar een wetenschappelijke onderbouwing van dit positieve verband tussen concurrentie en productiviteit en hij zal het antwoord waarschijnlijk schuldig blijven. Er is in de wetenschappelijke literatuur verbazingwekkend weinig over te vinden. Wel is het verband tussen concurrentie en consumentenpreizen veelvuldig onderzocht, en bevestigd. Maar dan gaat men er vrijwel altijd van uit dat de hoeveelheden arbeid en kapitaal om een bepaalde hoeveelheid eindproduct te maken, dat wil zeggen de productiviteit van arbeid en kapitaal, niet afhangen van de marktstructuur. Indien meer concurrentie daarentegen zou leiden tot een doelmatiger benutting van arbeid en kapitaal, dan zou dat een extra reden voor meer competitie betekenen. Een overzicht van de theoretische literatuur hierover, alsmede een empirisch onderzoek hiernaar, is te vinden in een recent verschenen artikel van Stephen Nickell ².

De theoretische literatuur levert steun voor het vermeende positieve verband tussen concurrentie en productiviteit, ofschoon niet op een buitengewoon overtuigende wijze. Een eerste zienswijze is dat arbeiders en managers een gedeelte van buitensporige overwinsten door monopolieposities kunnen gebruiken om minder hard te werken. Maar dit is nogal simplistisch. Aandeelhouders zullen altijd trachten dergelijk gedrag te voorkomen. In concurrerende bedrijfstakken hebben zij echter meer vergelijkingsmateriaal voor handen en kunnen zo de prestaties van bedrijven beter controleren.

Een tweede stroming in de theoretische literatuur gaat uit van de gedachte dat de winsten van bedrijven gevoeliger zijn voor de beslissingen die managers nemen indien er sprake is van meer concurrentie. Dit geeft managers meer prikkels om zich in te spannen en de beste beslissingen te maken en leidt aandeelhouders tot een scherper toezicht op de gang van zaken. De relatie tussen de gevoeligheid van winsten en de mate van concurrentie is echter niet onomstreden.

Een derde theoretische verklaring voor een positief verband tussen concurrentie en productiviteitsgroei is gelegen in de uitgaven voor spur- en ontwikkelingswerk. Hoge uitgaven zullen leiden tot een grotere technologische vooruitgang en dus tot een hogere productiviteitsgroei. Naarmate een bedrijfstak meer concurrerend is, zijn de marginale opbrengsten van kostenbesparingen hoger, en zijn er dus meer prikkels voor R&D-uitgaven. Volgens Schumpeter daarentegen hebben juist ondernemingen met monopoliekracht meer financiële middelen om R&D te financieren ³. Men kan concluderen dat de theoretische literatuur het gezochte positieve verband niet echt overtuigend ondersteunt.

Aangezien er weinig bestaand empirisch onderzoek naar de relatie tussen concurrentie en productiviteit is, voert Nickell een onderzoek uit op basis van gegevens over een groot aantal ondernemingen in Groot-Brittannië. Eén van de problemen bij een empirisch onderzoek naar het verband tussen concurrentie en productiviteitsgroei betreft de vraag van wat oorzaak is en wat gevolg. Een bedrijf dat voortdurend een grotere productiviteitsgroei kent dan zijn concurrenten zal op den duur een hoger marktaandeel en meer monopoliekracht kunnen verkrijgen. Hierdoor zou een argeloze onderzoeker ten onrechte een negatief verband tussen concurrentie en productiviteitsgroei afleiden. Gelukkig werkt dit effect de goede kant uit. Indien men een positief verband vindt, mag men ervan uitgaan dat het werkelijke verband nog wel eens sterker kan zijn dan het verband dat gevonden is. Bovendien zijn er econometrische technieken om deze vertekening te reduceren.

Nickell vindt inderdaad een positief verband tussen concurrentie en productiviteitsgroei. Uit zijn resultaten volgt dat een afname van 20 procentpunten in de som der marktaandelen van de vijf grootste bedrijven in een bedrijfstak leidt tot een permanente productiviteitsgroei van 1 procent per jaar. Evenzo leidt een afname van 6 procentpunten in de ratio van 'overwinst' en toegevoegde waarde tot een permanente productiviteitsgroei van 1 procent per jaar (deze ratio bedroeg voor een vijfde van de onderzochte ondernemingen meer dan 29 procent en voor een vijfde van de bedrijven minder dan 0 procent). Ermeë rekening houdende dat de genoemde getallen waarschijnlijk een onderschatting zijn van het werkelijke verband, luidt dus op basis van empirisch onderzoek de conclusie dat meer concurrentie leidt

tot meer productiviteitsgroei

---

1 Zie bijvoorbeeld N. van Hulst, [De baten van het marktwerkingsbeleid](#), *ESB*, 10 april 1996, blz. 316-320.

2 S.J. Nickell, Competition and corporate performance, *Journal of Political Economy*, 1996, blz. 724-746.

3 J.A. Schumpeter, *Capitalism, socialism and democracy*, 1943.

Copyright © 1996 - 2003 Economisch Statistische Berichten (www.economie.nl)